

.Název: Lety u Písku

Autor: Horáková Ladislava

Předmět: Dějepis

Třída: 9. ročník ZŠ

Časová dotace: 45. min.

Ověření: 1.2.2012 třída 9.A

Metodické poznámky:Prezentaci je vhodné použít při probírání látky život v Protektorátu Čechy a Morava, nebo o genocidě Romů

Lety u Písku

Pietní místo

Založení

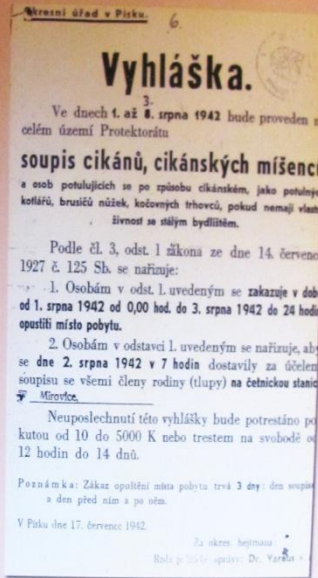
- Zpočátku kárný tábor – od 8.8.1940 – měl poskytovat přístřeší dělníkům, kteří pracovali na stavbě silnice
- Později sběrný tábor – od 1.1.1942 – a nakonec – od 2.8.1942 oficiálně - cikánský tábor dle výnosu o potírání tzv. cikánského zlořádu (pro „cikány, cikánské míšence a osoby žijící po cikánsku“)

LETY Život za plotem

Mezi původní obyvatelé Indie patřili Domové, kteří jsou považováni za nejbližší příbuzní Romů. Domové svou indickou pravlast v době od třetího do devátého, případně desátého století opouštěli a vydali se přes Malou Asii do Evropy. V evropských poměrech došlo ke změně názvu Dom na vlastní etnické pojmenování Rom. Toto jméno je Romům vlastní, sami je používali ke všemu označení.

Jiné pojmenování pro Romy - Cikáni, mající své varianty v řadě evropských jazyků, souvisí s názvem Athinganoi nebo Atsigános, který pochází z druhé poloviny jedenáctého století. Tímto jménem se označovali příslušníci sekty, kteří se v Malé Asii věnovali věštění a magii. Jméno Cikán, které je podstatně mladší než Rom, přičli Romům jejich okolí. Romové si je sami nevytvořili a nikdy se s ním zcela neztotožnili. Respektovat správné pojmenování představuje předpoklad pro odpovědnou komunikaci mezi společenskou většinou a každou menšinou.

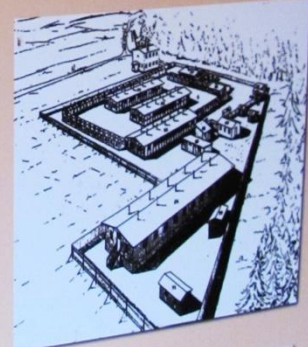
První bezpečná zmínka o Romech v českých zemích se uvádí ve Starých letopisech českých k roku 1416. České prostředí se v patnáctém století chovalo k Romům poměrně tolerantně. Přezdívkou Cikán tehdy domácí neromští obyvatelé jižních Čech dokonce vyjadřovali obdiv a uznání za statečnost.

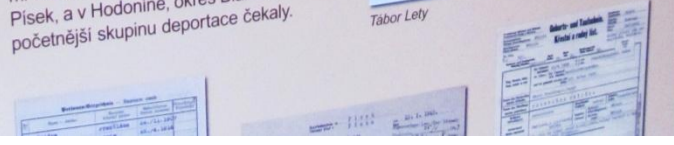
Konec patnáctého století již charakterizuje vyhánění a pronásledování Romů, a to téměř v celé Evropě. Císařové a čeští králové Ferdinand I. (1526-1564) a Leopold I. (1657-1705) vydali dekrety o vypovídání Romů ze země, včetně trestů, přičemž Leopoldův prolašoval Romy za psance postavené mimo zákon. Pořádaly se na ně štvavnice, kdokoli je mohl beztrestně zabít jako škodnou zvěř. Chycení muži byli popravováni, ženám a větším dětem uřezávali při prvním zadržení jedno ucho nebo jeho část, na záda se jim vypalovalo potupné znamení. Karel VI. (1711-1740) nařídil popravovat při opakovaném dopadení i ženy.

Ani orgány Československé republiky, třebaže státu demokratického, si s Romy nevěděly rady. Zákon „o potulných cikánech“ z roku 1927 měl postihovat především kočovné Romy, ale umožňoval diskriminaci všech Romů, která během nacistické okupace značně zesílila a posléze přerostla v genocidu.

V předvečer druhé světové války pobývaly v českých zemích rovněž romské rody, které tady žily po celá staletí, v poslední době již integrované v trvalých sídlištích. Dokazují to jak příznačná příjmení českých Romů, například Růžička, Janeček, Vrba, tak moravských - Daniel, Holomek, Herák... Byly mezi nimi nejen osoby, které měly problémy se získáním, ale i lidé bezúhonní, s výučními listy, středoškolsky a vysokoškolsky vzdělání, rovněž vynikající hudebníci. Podle výnosu o potírání „cikánského zlořádu“, vydaného v Protektorátu Čechy a Morava 10. července 1942 po vzoru nacistických nařízení, se jedna skupina Romů, v níž se rovněž nacházely osoby společensky problematické, ocitla i s rodinami v tzv. cikánských táborech v Letech, okres Písek, a v Hodoníně, okres Blansko. Druhou, početnější skupinu deportace čekaly.

Tábor Lety

Památník

- Dnes je v kopiích tehdejších baráků výstava

„Domov pracovního útvaru“ byl zřízen v Letech pro stavební dělníky, kteří pracovali na stavbě silnice vedoucí z Mirovic do Tábora. Padesát dřevěných domků o rozměrech 2,5×3 m sloužilo nejen jako ubikace. Byla zde i kancelář, ošetřovna, skladiště, kuchyně a strážnice. Působnost domova pracovního útvaru byla ukončena v květnu 1940 a do jeho prostoru byl umístěn „Kárný pracovní tábor I. Lety“.

Dvuměsíční úprava „Kárného pracovního tábora I. Lety“ nebyla příliš náročná. Pro ubytování káránců bylo vyčleněno 32 domků, dalších 6 pro personál, 4 pro kanceláře, 2 pro lékaře a ošetřovnu, 2 jako skladiště a po jednom pro dílnu, strážnici a vězení. Do areálu tábora patřil i kuchyňský barák, správkárenské dílny (truhlářská, obuvnická a krejčovská), prádelna, umývárna, latríny, garáž a kůlna. Celý pozemek o rozloze 66 arů, který pronajal Zemský úřad Praha od obce Lety, byl obehnan plotem, před kterým vyrostla nová administrativní budova, a patřilo sem i 11,2 arů zemědělské půdy, na které se nacházela zelená zahrada a pastviny pro dobytek. Patnáctého července 1940 začal tábor plnit svou funkci.

Pohled na táborové ubikace

Skupinka Romů fotografovaná dozorcem

Prvních 233 káránců, kteří se zde měli naučit pracovat, přišlo do tábora 8. 8. 1940. Z tohoto počtu nebylo práce schopných 14 osob. Pod číslem 1 byl do táborové evidence zapsán Martin Čermák. Velitelem tábora byl jmenován Josef Janovský, hospodářem František Vrabec a účetním vrchní strážmistr Eduard Biskup. Pro potřeby tábora bylo vyčleněno ještě okolo 30 osob z řad četnictva, a to jako dozorcí personál. Za dobu existence prošlo táborem přibližně 700 osob, z nichž bylo do evidence zapsáno 690. Je třeba zmínit, že přibližný počet Romů v KPT se pohyboval okolo 5-15%. Činnost „Kárného tábora I. Lety“ byla ukončena v březnu 1942 na základě výnosu o preventivním potírání zločinnosti, vydaného vládou Protektorátu Čechy a Morava.

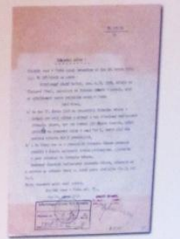
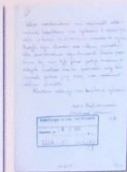
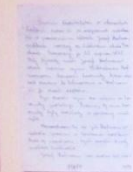
„Sběrný tábor v Letech“ navázal na činnost „Kárného pracovního tábora I. Lety“ dnem 27. 3. 1942, kdy bylo použito poprvé v prezentačním protokolu pro příjem vězně Josefa Hofmana č. 691 razítko „ředitel sběrného tábora“. Touto změnou nedošlo v táboře k žádným personálním ani stavebním úpravám a i kapacita tábora zůstala stejná (v letním období dosahovala 240 a v zimním období 80 osob). K dalším změnám v táboře dochází až na základě několika výnosů ministerstva vnitra, které hovoří o novém formě soustředění „cikánských“ obyvatel. Druhého srpna 1942 byl proveden soupis „cikánů, cikánských mišenců a osob žijících po cikánsku“, což bylo považováno za základ nově připravované koncentrace romských rodin.

Vězni při stavbě silnice

Příprava na nově zaměření tábora s sebou nesla i propuštění a deportaci části vězňů. Patnáct osob bylo propuštěno, 22 dopraveno do donucovací pracovní v Ruzyni, 37 posláno do koncentračního tábora Auschwitz a 20 osob označeno za „cikány“, kteří se automaticky stávají prvními vězni „Cikánského tábora Lety“.

Těchto 20 osob se podílelo na stavebních úpravách, které měly navýšit kapacitu tábora. Byla postavena nová správní budova, obytné domy pro správní a dozorcí orgány, věznice a dřevěný barák. Dnem 2. srpna 1942 je zahájena činnost „Cikánského tábora Lety“. Tábor se začal rychle plnit, a proto bylo přikročeno k dalším stavebním úpravám. Stavbu 5 nových baráků byla navýšena kapacita tábora na 600 osob, čímž byl stavební vývoj tábora zcela ukončen.

Počet vězňů v krátké době rychle narůstal - koncem srpna 1942 jich bylo více než 1100 - takže došlo k několikanásobnému překročení táborové kapacity a vznikaly první potíže.

Chod tábora se řídil táborovým řádem, vydaným generálním velitelem neuniformované protektorátní policie 30. září 1942, jehož základem byla povinnost pracovat. Vězni byli po příchodu do tábora zařazováni podle schopností a zdravotního stavu do pracovních skupin, které působily na různých pracovištích mimo tábor (stavba silnice, lesní polomy, zemědělské práce na okolních statcích) nebo přímo v táboře. Vytvořením dislokovaných pracovišť chtělo vedení tábora snížit počet ubytovaných v táboře a částečně tak ulevit celkovému chodu. Ale ani toto řešení nepředstavovalo velký přínos.

Desetihodinová pracovní doba, těžká práce, nedostatek vody a potravin měly velký vliv na zdravotní stav internovaných. K běžným nemocem, jako bylo nachlazení, angína, chřipka a zánět plic, se zanedlouho přidal i břišní tyfus a později i skvrnitý tyfus. Počet nemocných přerostl v krátké době v epidemii. Tuto situaci nepochopitelně podcenil velitel tábora Josef Janovský, který první hlášení o stavu internovaných podal svým nadřízeným až v prosinci 1942.

Tábor byl s okamžitou platností 31. 12. 1942 uzavřen, zakázány veškeré návštěvy a stejně tak i jakýkoli styk s civilním obyvatelstvem. Nemocných stále přibývalo, následující období charakterizuje vysoká úmrtnost. Kapacita hřbitova v Mirovích byla vyčerpána začátkem ledna 1943, a tak byl od obce Lety pronajat další pozemek, který se 15. 1. 1943 stal provizorním pohřebištem „Cikánského tábora Lety“. Z funkce velitele tábora byl odvolán Josef Janovský a na jeho místo nastoupil 20. 1. 1943 Štefan Blahynka, dosavadní velitel „cikánského tábora“ v Hodoníně u Kunštátu.

Pomník romským obětem na hřbitově v Mirovích

Na provizorní pohřebiště vedle tábora se začala pohřbívat 16. 1. 1943, jako první tam spočinuly jedna žena a jedenáct dětí. Poslední vězně uložili na pohřebiště 23. 4. 1943. Celkem bylo pohřbeno v letském lese 22 mužů, 17 žen, 1 chlapec, 3 dívky a 77 dětí mladších čtrnácti let. Pozemek se nesměl kvůli bezpečnosti používat dalších 40 let.

Pomník „Obětem cikánského tábora v Letech 1942-1943. Nezapomeňte Ma bisteren.“

Kriminální ústředna v Praze sestavila na rozkaz německé kriminální policie seznam letských vězňů, určených k transportu do Osvětimi. První transport se uskutečnil 2. 12. 1942 a skládal se z 16 mužů a 78 žen. Jako podklad k sestavení transportu sloužilo vládní nařízení o preventivním potírání zločinnosti, které se vztahovalo pouze na dospělé osoby, označené jako asociálníové. Druhý transport se uskutečnil 4. 5. 1943. Byl sestaven na základě tzv. osvětimského výnosu říšského vůdce SS Heinricha Himmlera o deportacích cikánů a cikánských míšenců do koncentračního tábora Auschwitz-Birkenau (Osvětim-Březinka), a proto do něj byly zařazeny i děti. V tomto transportu odjelo na smrt 420 letských vězňů. Poté zůstalo v evidenci tábora 210 osob.

Situace v táboře byla neudržitelná. Zemský úřad v Praze a generální velitel neuniformované protektorátní policie vydal několik příkazů směřujících k likvidaci tábora ke dni 8. 8. 1943. Na základě instrukcí byla malá část vězňů propuštěna, část odeslána k léčeni a 15 osob ponecháno k likvidaci tábora. Ostatní čekala cesta do donucovacích pracoven v Praze a Pardubicích a největší skupinu do „Cikánského tábora v Hodoníně“.

Samotná likvidace probíhala v červenci a srpnu 1943. Potraviny, šaty, obuv, různé jiné zásoby a vybavení tábora prošly dezinfekcí a dostávaly se do jiných táborů. Stavby a neupotřebitelné vybavení byly strženy, spáleny a poté zasypany - stejně jako celý pozemek tábora - chlorovým vápnem. Tento prostor vymezily tabulky se zákazem vstupu. Dalšími likvidačními pracemi byl pověřen Okresní úřad Písek, který vedl správní agendu až do roku 1945.

Zmíněný výnos Heinricha Himmlera z prosince 1942 znamenal závěrečný krok ke genocidě Romů. Podle něj „cikáni a cikánští mišenci“ putovali do Osvětimi, a to do tamějšího „rodinného cikánského tábora“. Po Romech již umístěných v Letech nebo Hodoníně se tak od jara 1943 ocitla v transportech do Osvětimi druhá skupina protektorátních Romů, často lidé, kteří žili spřádáně a živili se vlastní prací. O tom, zda děti ze smíšených manželství budou zařazeny do transportu, nebo nikoli, rozhodovaly jejich vnější znaky - barva pleti, očí, vlasů.

„Cikánský tábor Lety“

Pobyt v osvětimském „cikánském táboře“ provázely nesnesitelné životní podmínky, především hlad a nemoci, ale i zrudné „lékařské“ pokusy, realizované zejména na těhotných ženách a dvojčatech. Denně tam Romové umírali, mnohdy v nemalém množství. Více než 3000 Romů neschopných práce - starých lidí a matek s dětmi - zahynulo v osvětimské plynové komoře společně začátkem srpna 1944, a to během jediné noci.

„Cikánský tábor v Hodoníně u Kunštátu“

Ani urychlené sňatky protektorátních dívek, pocházejících většinou ze skupin integrovaných Romů, s neromskými partnery nezabránily jejich deportaci. O zařazení do transportu rozhodovaly - stejně jako v případě dětí ze smíšených manželství - antropologické znaky manželky, podle nichž nacisté určovali, kdo je, nebo není „cikán“.

„Koncepční tábor Auschwitz-Birkenau“

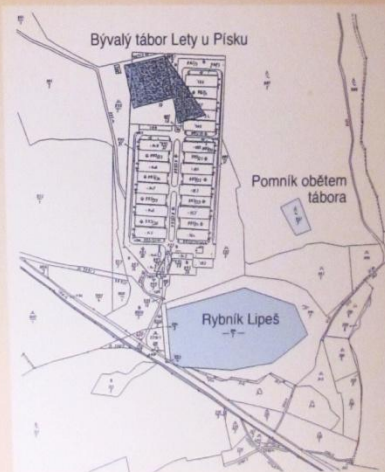

Do osvětimského tábora se nedostala jen nepatrná část protektorátních Romů. Patřili do ní lidé, kteří buď včas zmizeli v zahraničí, nebo se na protektorátní půdě úspěšně skrývali. Pouze zcela výjimečně se některé obce za „svě“ Romy zaručily, a tak je odsunu ušetřily. V české veřejnosti se zároveň nacházeli lidé, kteří deportaci Romů schvalovali.

Bilance genocidy Romů během druhé světové války je děsivá. V koncentračních táborech Auschwitz a posléze v Auschwitz-Birkenau našlo smrt téměř 20 000 Romů z celé Evropy. Odhady celkového počtu romských obětí v průběhu této války se pohybují mezi 300 tisíci až půl milionem osob.

Osud českých a moravských Romů však zůstává ojedinelý. Po osvobození se vrátili do Čech a na Moravu, do míst, která Romové stejně jako před válkou považovali za svou vlast, jen jednotlivci. Ze 6500 Romů evidovaných v Čechách a na Moravě v roce 1940 se jich po válce nacházelo na tomto území asi 500 až 800.

Nacisté české a moravské Romy téměř důsledně zlikvidovali, a to včetně jejich předválečné elity. Pokud se tedy koncem třicátých let v řadě českých a moravských obcí realizovala integrace částí Romů do většinové společnosti, válečné poměry ji přerušily. Po válce sice dochází k přílivu Romů ze Slovenska zejména do Čech, ale jejich společenská a kulturní úroveň je odlišná. Nejen tato okolnost měla vliv na to, že se soužití Romů s většinou v české společnosti vyvíjí nelehce a s obtížemi.

Použitá literatura a zdroje:
 Jana Hrdáková: Kapsleky z dějin Romů (vydána společností Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s. v nakladatelství Lidové noviny, 2002)
 Ošbor Nečas: Holocaust českých Romů (Přodok, 1999)
 Sběrni obětní archív v Thelovci

Zřizovatel: Památník Lidice • Autori textů: Renata Handlová a Mgr. Přemysl Ševcinka • Realizace: Ing. Ivan Úřáček

Základní údaje

- Území obehnané plotem – 6 arů, k tomu 11,2aru zemědělské půdy se 4 obytnými domy dozorců a správců
- Kapacita ubytovaných měla podle hlášení z 12.6.1942 činit 300 osob
- Během 14 dnů po příchodu prvních internovaných čítal počet 1145 osob, z toho 260 dětí
- Dohled vykonávalo české četnictvo, velitelem se stal štábní kapitán Josef Janovský

Ubikace

- Do dřevěných baráčků pro 4 osoby bylo většinou umístěno 10 i více vězňů
- Domky byly bez podezdívky, vlhké, plesnivé a v zimě se daly jen těžko vytopit
- Vše bylo prolezlé štěnicemi

Kopie ubikací u příchodu do tábora

Životní podmínky

- Špatná hygiena, nefungující sprchy, mytí v blízkém rybníce
- Spousta nemocí (kožní a pohlavní choroby, tuberkulóza, břišní tyfus, chřipky a zápalý plic)
- Podvýživa (denní příděl měl činit 7Kč, ale byl snížen na4)

Pohřbívání

- Zpočátku na hřbitově v nedalekých Mirovicích
- 5.1.1943 zřízeno vlastní provizorní pohřebiště (zvyšující se úmrtnost a nebezpečí nákazy pro okolní obyvatele)
- Pohřbeno je tu 120 vězňů

Začátek konce

- Začátkem roku 1943 probíhá nová evidence osob tábora, která znamená připravovaný seznam pro další transport
- Vězni dostávají nová evidenční čísla a stravní legitimace
- Areál tábora je neprodyšně uzavřen
- Začínají transporty do vyhlazovacího tábora Auschwitz - Birkenau

Konec

- 11.3.1943 – první transport do Osvětimi, 20 vězňů(nejmladší dvouletý chlapec a nejstarší šedesátiletá žena)
- 7.5.1943 – vypraven nový transport - 413 vězňů, byl doplněn později ještě o dalších 7 osob
- V táboře zůstalo 200 osob, dostali označení „necikán žijící po cikánsku“
- 27.5.1943 odchází poslední vězni a za úkol mají vše spálit, zahrnout hlínou a zapomenout

Dá se „zapomenout?“

